

10. ET NON AUDIUIT POPULUS MEUS VOCEM MEAM, ET ISRAEL NON INTENDIT MIHI.

Queritur tunc Deus de ingratitude populi sui, quod tam æquis conditionibus non acquieverit. Et mirum est valde, quod cum in terris servili ambient gratiam Domini sui, et pro magno beneficio reputent, si cum eis Dominus loqui, vel eos respicere dignetur; Israel tamen, id est, pulvis et cinis, Deum decorum tradere, et in eum intendere dedignetur. Sed vere dixit in Evangelio Luc. xvi, Dominus: « Prudentiores esse filios hujus sæculi filiis lucis in generatione sua. » Vox hebraica pro eo, quod nos habemus, non intendit mihi, habet, non voluit me, id est, rejecte me, contempit me, in me respicere non est dignatus.

11. ET DIMISI EOS SECUNDUM DESIDERIA CORDIS EORUM, IBUNT IN ADINVENTIONIBUS SUIS.

Horrendum, sed justissimum flagelli m. minatur Deus contemptoribus suis, ut videlicet fiat eis peccatum poena peccati, id est, sinantur in peccato semper graviora prolabi, donec ad profundum inalarum deveniant, hoc est, quod dicit Apostolus ad Rom. i: « Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum; » et paulo post: « Tradidit illos in passionem ignominie; » et iterum: « Tradidit illos in reprobum sensum, ut faciant que non conveniunt. » Hæc est illa cõduratio cordis, de qua dicit Ecclesiastes cap. vii: « Considera opera Dei, quia nemo potest corrigere, quem ille desperavit. » Et dimisi, » inquit, eos secundum desideria cordis eorum, » id est, permisi ut ambularent et operarentur juxta concupiscentias suas; non dedi eis, ut filiis, disciplinam; sed ut alieni dimisi ut præcipitarentur et colliderentur. « Ibunt in adinventionibus suis. » id est, sequentur non semitas patrum suorum, non vias rectas legis mee, sed cogitationes cordis sui in cultu deorum, quos humana curiositas adinvenit; et in omni genere turpitudinis vitiorum quibus corrumpti solet humana natura, cum Dei lumine non dirigitur, et Dei dextera non tenetur, et Dei efficaci gratia non juvatur.

12. SI POPULUS MEUS AUDISSET ME, ISRAEL SI IN VIIS MEIS AMBULASSET.

13. PRO NIHILO FORSITAN INIMICOS EORUM HUMILIASSEM: ET SUPER TRIBULANTES EOS MISISSEM MANUM MEAM.

Iterum redit ad promissiones per modum optantis, ut ostendatur innata Deo nostro misericordie affluentia. Vere enim Deus noster « Pater misericordiarum est, et Deus totius consolationis, » ut ait Apostolus II Cor. i. Nam ubi legimus: « Si populus meus audisset me, » in hebræo est, *ya hi*, quæ est particula optantis: « utinam populus meus audisset me! » Sed quia in Deum proprie non

cadit talis affectio, et est ea metaphorica locutio, Septuaginta Interpretes verterunt: « Si populus meus audisset me, et in viis meis, » id est, in legibus meis, « ambulasset. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, » id est, facillime et celerime omnes hostes populi mei, qui nunc eum tantopere vexant, humiliassem et deiecissem, ut caput atollere non valeret. « Et super tribulantes eos misissem manum meam, » id est, quæ super persecutores populi mei misissem manum potentie mee, atque eos contrivissem. Illud, *pro nihilo*, in hebræo est, *עליו*, quasi modicum, vel, ut S. Hieronymus vertit, quasi nihilum. Et sensus est, Deo non esse difficile debellare quoslibet inimicos, quoniam omnium humana potentia quasi nihil est coram Deo, ac per hoc potest facillime et velocissime id agere, quia nihil ei resistit. Itaque illud, *pro nihilo*, exponendum est, ac si nihil essent omnes inimici; ita eos humiliassem. Illud, *forsitan*, non habetur in hebræo, sed additum est a Septuaginta declarationis gratia, ut intelligeremus Deum non necessario, sed libere agere, et posse pro arbitrio, si velit, non agere.

14. INIMICI DOMINI MENTITI SUNT EI, ET ERIT TEMPUS EORUM IN SÆCULA.

Hic jam loquitur Propheta, et confirmat quod Deus dixerat: « Et non audivit populus meus vocem meam; » proinde per inimicos intelligit Judæos, qui ex filiis inimici facti sunt, ac tunc presertim cum Christum negaverunt coram Pilato, regem suum esse, de qua re Daniel cap. ix, diserte ait: « Et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. » Ita exponunt omnes veteres, Hieronymus, Augustinus, Theodoretus, Euthymius et alii. Recentiores nonnulli cum Rabbiniis exponunt de inimicis Judæorum: sed nos malum Patres nostros, quam Rabbiniis sequi. Ait igitur: « Inimici Domini, » id est, Judæi rebelles et increduli, « mentiti sunt ei, » quia promiserunt, ad radices montis Sinai, se facturos omnia que Dominus imperasset, Exod. xxiv: « Omnia verba, inquit, que locutus est Dominus, faciemus, » et tamen nihil eorum opere compleverunt. Ex hebræo posset etiam verti, *negaverunt ei, vel eum*; sed rectissime etiam vertitur, *mentiti sunt ei*. « Et erit tempus eorum in sæculum, » id est, et erit tempus defectionis et rebellionis eorum in sæcula, quia vix in fine mundi reliquæ Judæorum convertentur; vel, juxta S. Augustinum, erit tempus supplicii eorum in sæcula, quia ignis gehennæ non exstinguetur. Theodoretus et Euthymius notant apud Syros per tempus interdum significari supplicium, sive calamitatem: quod S. Augustini expositionem confirmat.

15. ET CIBAVIT EOS EX ADIPE FRUMENTI, ET DE PETRA MELLE SATURAVIT EOS.

Hic notatur maxima Judæorum ingratiitudo, qui mentiti sunt Domino, cum tantis eos benefi-

ciis affectisset. Possunt autem hæc verba referri ad manna, quod pluebat Judæis in deserto, et aquam, que in eodem deserto scaturivit de petra; nam cibus ille recte dicitur adeps frumenti, quia erat panis Angelorum, ut dicitur in Psalm. lxxvii; et habebat omnem saporem, ut dicitur Sap. xvi. Mel de petra non absurde dicitur aqua illa, quam de petra Moses eduxit, quia, ut Theodoretus dicit, silicibus Hebræis instar mellis videbatur. Potest tamen etiam referri totus hic versiculus ad uberitatem tritici, vini et olei, que erat in terra promissionis, quamvis magna ex parte montuosa et saxosa esset. Sic enim scribit Moses, Deuter. xxxiii: « Constituit eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum, et sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo. » Ubi per fructus agrorum intelligitur præcipue frumentum,

PSALMUS LXXXII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — Psalmus Asaph.

1. Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos diducit.
2. Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis?
3. Judicate egeno et pupillo: humilem et inopem pauperem justificite.
4. Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate.
5. Nescierunt, neque intellexerunt; in tenebris ambulat: movebuntur omnia fundamenta terre.
6. Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes.
7. Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis.
8. Surge, Deus, judica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Argumentum. — Invehit Psalmus in Judæos, seu principes Israelitarum injustos, et Ps. lxxvi. Alii principes eorum populorum, quorum dominatione oppressi fuerunt Israeliti tempore exilii Babilonici, perstringi putant, existimantes de Principibus Israelitarum quoniam cogitis oblitari vers. 1, 5, 7, 8; qui tamen revera non oblitati. Hengstenberg enim sub Davide editi potuisse putat; sed melius illud ad tempora sive Hiskie, sive Josaphati regis referat, qui reges cultum et judicia restituerunt.

1. Carmen Asaphi.

Deus se sistit in cœtu Dei,
in medio deorum jus dicit.

2. « Quosque judicabitis prave,
et vultum improborum accipietis? »

de quo paulo infra dicit: « Et hircos cum mella tritici. » Per mel de petra intelligitur mel ipsum, quod apes in cavernis petrarum producebant, nec non fucus, uvæ, et reliqua dulcicia que in montibus illis petrosis gignebantur. Sed adeps frumenti, et mel de petra nullo preliosa sunt apud christianos, quibus adest sub specie panis corpus Iedemptoris, et mel sapientie cælestis de petra, que idem Christus est; et tamen non pauci post abrenuntiationem diaboli, et pompis, et operibus ejus factam in baptismo, mentiuntur Deo revertentes ad ea, quibus renuntiaverant; et post gustatum panem de cœlo, et mel de petra, revertuntur, ut canes immundi, ad vomitum suum. Qui timere debent eternitatem futuri supplicii, ignis, qui non exstinguitur, et vermis, qui non moritur.

V. s. h. — Canticum [h. Psalmus] Asaphi.

- Deus stetit in cœtu Dei: in medio deos judicat.
Usquequo judicatis iniquitatem, et facies impiorum suscipitis? SEMPER
Judicate pauperi et pupillo, egeno et inopi juste facite.
Salvate inopem et pauperem: de manu impiorum liberate.
Non cognoscunt, nec intelligunt, in tenebris ambulat: movebuntur omnia fundamenta terre.
Ego dixi, Dii estis vos, et filii excelsi omnes vos.
Ergo quasi Adam moriemini, et quasi unus de principibus cadetis.
Surge, Deus, judica terram, quoniam tu hæreditabis in omnes gentes.

3. Judicate tenuem et orphanum,
afflictum et egenum sui juris compotem facite.
4. Liberate tenuem et pauperem,
e manu improborum eripite.»
5. Non sapiunt et insaniunt,
in tenebris incedunt,
moventur omnia fundamenta terra.
6. « Ego quidem dixi : Dii stetit,
et filii Altissimi omnes vos.
7. Verum ut homo (vulgi) moriemini,
atque ut unus principum cadetis. »
8. Surge, Deus, judica terram :
nam tu possides (ut dominus) omnes gentes.

NOTE.

Vers. 1. *Catus Dei*, est publicum iudicium, cui Deus præesse putabatur, *Exod.* xxi, 6; xxii, 7, 8, 21. Juxta Hengstenberg, *catus Dei* significatur populus Israeliticus, a Jova in peculium electus. *Dii* sunt principes iudicium exercentes, ut qui Deum representant; de *angelis* quominus cogites, impedit vers. 6. Veteres non pauci *Dei* collect. acceperunt. — Vers. 2. *Accipietis*, propr. *attolletis*, eorum rebus favendo. — Vers. 5. *Sapient*, leges cognoscunt. *Moventur*, etc., i. e. ob inscitiam magistratuum ruinam minatur republica. Aliis *fundamenta terræ* sunt ipsi magistratus : non male. Hunc versum quoque a Deo edici putat Hengstenberg, et quidem contemptim in 3 persona. — Vers. 7. Vos manent eadem sors, quæ cæteros mortales, sive ignobili loco, sive nobili natos.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXXI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus Asaph.

Argumentum hujus Psalmi est exhortatio ad iudices. ut juste judicent. Sed ut majorem efficaciam habeat exhortatio, inducitur Deus summus iudex increpans iudices minores.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DEUS STETIT IN SYNAGOGA DEORUM, IN MEDIO AUTEM DEOS DIJUDICAT.

Pronuntiat S. Propheta Deum semper adesse, cum iudices sententias ferunt, et de ipsis eorum sententias iudicium recte an inique sint. Quod certe nullum prodesset iudicibus, si serio cogitare, in conspectu summi Iudicis omnes causas iudicari. « Deus, inquit, stetit, » id est, semper assistit præsens invisibili majestate, « in synagoga deorum, » id est, in conventu et consensu iudicium, dum causas populi iudicant; et dum illi iudicant populos, Deus « in medio eorum » præsens assistens « iudicat ipsos iudices. » Hic sunt aliqua dubia breviter dissolvenda. Primum

est, quia in hebraico textu ubi dicitur : *Deus stetit*, vox *Deus* est אלהים *Elohim*, quæ est numeri multitudinis, et significat *deos*, sive *iudices*; vox autem *deorum*, cum dicitur in *synagoga deorum*, est numeri singularis, אל *El*, et significat *Deum*. Quare videntur Septuaginta Interpretes non recte vertisse : *Deus stetit in synagoga deorum*. Respondetur primo, fieri posse ut verba illa in nostris codicibus sint transposita, et in codicibus antiquis fuerit in primo loco אל *El*, et novissimo אלהים *Elohim*, ut Septuaginta reddiderunt. Secundo, posse hunc locum hebraice ita legi : *deorum stetit in synagoga Deus*; caret enim Hebræi casibus; tamen Septuaginta Interpretes, ut sensum clariorem redderent, vertisse : *Deus stetit in sy-*

synagoga deorum. Tertio, posse verti cum S. Hieronymo : *Deus stetit in synagoga Dei*, id est, in synagoga sua; tamen Septuaginta Interpretes vertisse, in *synagoga deorum*, quia synagoga Dei nihil est aliud, nisi conventus iudicium a Deo constitutorum, quibus etiam nomen suum imperavit, quia communiavit cum illis auctoritatem iudicandi, quæ est ipsius propria, dicente S. Jacobo cap. iv : « Unus est legislator et iudex. » Noque obstat quod אלהים *Elohim* sit numeri multitudinis; recipit enim usitate significationem numeri tum singularis, tum multitudinis. Alterum dubium est, cur dicatur in præterito, *Deus stetit*, et non potius, *Deus stat*. S. Augustinus querit, si *Deus stetit* in synagoga deorum, quando id fuit? quando stetit? et non inveniens, quando *Deus Pater* steterit, refert hunc locum ad *Deum Filium*, qui in carne stetit in synagoga Scribarum et Phariseorum. Sed non est necesse restringere hæc verba ad tempus Christi, cum hoc perpetuum sit, ut *Deus* semper assistat iudicantibus; unde etiam sequitur : « In medio autem deos dijudicat; » vel, ut est in hebræo, דיכרתי, *dijudicabit*. Itaque illud, *stetit*, significat : Ab initio stare consuevit, sive constituit se presentem. Et quia *Deus* non mutatur, sicut ab initio stetit, ita semper stat, et stabit, et semper iudicabit. Tertia dubitatio cur dicit, « stetit, » et non potius « sedit? » Iudicis enim sedere est, non stare. Sed facilis est responsio : nam vox illa, *stetit*, non significat hoc loco stare, ut distinguitur contra sedere, sed adesse, ut distinguitur contra abesse, et præsertim hoc significat vox hebraica, יָצַב *iatsab*, ut perspicuum est ex lib. *Judic.* cap. iii, 22; nam ubi legimus : « Infixit sicam in ventrem ejus tam valide, ut capulus sequeretur ferrum in vulnus, » in hebræo est, ut *sequeretur, quod stetit post ferrum*, ubi describitur capulus, qui est in gladio post ferrum, quo loco vox *stetit*, quam etiam hic habemus, non significat stare, id est non *sedere*, sed *adesse*, vel *manere*.

2. USQUEQUO JUDICATIS INIQUITATEM, ET FACIES PECCATORUM SUMITIS?

Utrum hæc dicantur a Propheta, qui reprehendit iudices, propterea quod non cogitent Deum assistere iudicis ipsorum, et ideo injuste iudicent; an potius dicantur a Deo, qui assistens iudicantibus, et sententias eorum diligenter examinans, arguit malos iudices de præcipuo et frequentissimo eorum crimine, videlicet de acceptione personarum, ob quam plerumque injuste iudicant, incertum est; sed sive Propheta, sive *Deus* hæc dicat, divina reprehensio est, quia per os Prophete Spiritus Sanctus sine dubio loquebatur : et quia raro accipitur persona hominis pauperis et justi, frequentissime autem persona divitis et injusti; et ideo de hac acceptione potissimum eos reprehendit : « Usquequo, inquit, iudicatis iniquitatem, » id est, quamdiu perseverabitis in hoc

peccato inique iudicandi? et addit causam præcipuam iniquorum iudiciorum dicens : « Et facies peccatorum sumitis, » id est, quia facies, sive personas peccatorum accipitis; hinc enim oriuntur iniqua iudicia, quia iudices non attendunt ad merita cause, sed ad gratiam hominum divitum et potentium, qui hoc ipso peccatorum stit, quod cupiant a iudicibus gratiam suam justitia anteponi. Porro sumere faciem alicujus in iudicio, nihil est aliud, nisi talem sententiam ferre, non qualem justitia exigit, sed quam requirit amicus, vel benefactor, vel cognatus. Et hoc idem est respicere in faciem hominis, non in regulam justitiæ.

3. JUDICATE EGRO ET PUPILLO, HUMILEM ET PAUPEREM JUSTIFICATE.

Reprehendit *Deus*, sive *Propheta* primo loco vitium acceptionis personarum : nunc secundo addit vitium oppressionis pauperum, quos iudices opprimunt, tum quando differunt eis justitiam facere, tum quando damnant eos injuste, ut adversarius potentioribus non displiceant. « Judicate, inquit, egro et pupillo, » id est, causam pauperis, et præsertim pupilli libenter admitte, diligenter disculte, sollicitè expedite, ne cogatur bona sua litigando consumere. « Humilem, » id est, hominem abjectum atque afflictum, « et pauperem justificate, » id est, absolvite, et justum declarate. Hoc tamen intelligitur si vere justus sit, scriptum est enim *Levit.* xix : « Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis; juste iudica proximo tuo. » Sensus vigor non est, ut semper pro paupere, sive in favore pauperis iudicetur; sed ut quando pauper justus est, et injuste accusatur, iudex efficiat ut justitia pauperis emineat, et non opprimatur potentia adversariorum.

4. ERIPITE PAUPEREM, ET EGROGUM DE MANU PECCATORIS LIBERATE.

Non satisfacit iudex officio suo, si solum proferat justum iudicium, nisi etiam cogat divites et potentes, ut pauperibus et egenis reipsa satisficiant, sive restituendo ablata, sive resarciendo detrimenta, quæ ob calumnias et lites passi sunt. Ideo sive *Deus*, sive *Propheta* adjungit dicens : « Eripite pauperem, » videlicet de manu potentis, « et egenum » de manu ejusdem potentis « liberate. » Idem enim bis repetit more suo. ut res menti altius infigatur. Eripere autem pauperem de manu potentis, est sententiam adversus potentem pro paupere juste pronuntiam executioni mandare, et reipsa efficere ut pauper nihil detrimenti a potentiori inimico patiatur. In hoc igitur potissimum debent iudices et principes potestatem suam demonstrare. Sic enim et gratiam Dei et benevolentiam populorum sibi comparant; sed quoniam ut plurimum id non faciunt, sequitur *Propheta* et dicit :

NE SCIERUNT, NEQUE INTELLERUNT : IN TENEBRIS AMBULANT, MOVEBUNTUR OMNIA FUNDAMENTA TERRE.

Deplorat Propheta voluntariam cæcitatem iudicium, ob quorum iniustitias totus orbis terrarum conturbatur. Nam, ut Dominus dicit in Evangelio *Matth. v.* : « Si sal evenerit, in quo salietur? » et alibi *Luc. xi.* : « Si lux que in te est, tenebræ sint, ipse tenebræ quantæ erunt? » Sic etiam dicere possumus, si apud eos, qui ex officio iustitiam administrant, iustitia non invenitur, ubi tandem invenietur? nonne iniquitas omnia confundet? « Nescierunt, inquit, neque intellexerunt, » id est, neque cognoverunt quid facti, neque intellexerunt quid juris esset in causa. Hoc enim interest inter duo verba hebraica, ידעו *idellu*, et יכירו *iabiru*, quæ hic habentur, quod inter cognoscere et intelligere, apud Latinos. Cognoscere latius patet, ut etiam ad notitiam sensuum pertineat, intelligere proprium est mentis et rationis, atque proprie dixit Propheta *Isaias cap. i.* : « Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui; » non autem proprie dixisset : « Intellexit bos possessorem suum et asinus præsepe domini sui. » Ex hæcignoranâ iudicium filii in tenebris ambularent, » id est, errant in iudicando, quomodo cæci errant inter ambulandum. Ex hoc autem errore et iniustitia sequitur perturbatio et tumultus, seditio et defectio populorum; et quod significatur verbis sequentibus : « Movebuntur omnia fundamenta terre, » id est, totus orbis terrarum turbabitur, et quasi fluctuabit, neque alia fuit causa, cur totum regnum Israel deficeret a rege David, nisi quia persuasit Absalon populo, regem Davidem non intendere causis cognoscendis, ut patet ex lib. II *Reg. cap. xv.* Cur autem iudices permulti cæci sint, causam refert Scriptura, cupiditatem munerum, *Isai. i.* : « Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, et causa viduæ non ingreditur ad eos, » *Exod. xxiii.* Nec accipias munera, que excecant prudentes, *Deut. xvi.* : « Munera excecant oculos sapientium; » *Ecl. xx.* : « Dona excecant oculos iudicum. »

6. EGO DIXI : DII ESTIS, ET FILII EXCELSI OMNES.

Reprehendit hæcenus Propheta, sive Deus ipse, iudices acceptionis personarum, iniustitiae et ignorantie : nunc ostendit quam indigna sint hæc vitia eo sublimi honore, in quo Deus illos constituit. « Ego, inquit, dixi, » pronuntiavi, asserui : « Dii estis, et filii Excelsi omnes, » vos iudices et principes terræ. Vocat autem filios Excelsi, vel comparans eos cum Angelis, qui apud Job, *cap. i et xxxviii.* *Filii Dei* dicuntur; vel ut ostendat iudices non esse deos proprie, ut est verus et summus Deus, qui caret principio; sed esse deos, quia filii Dei, id est, ab uno vero Deo, dii constituti, per participationem auctoritatis iudicandi

et iudicandi. in Evangelio *Joan. cap. x.* Dominus hunc locum adducens dicit, vocari deos, » quia sermo Dei ad illos factus est. Si illos, inquit, dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, quom Deus sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemias, quia dixi, Filii Dei sum? » Sermo enim Dei ad aliquem fieri est, Deum committere alicui officium aliquod. Sic enim dicitur : « Factum est verbum Dei ad prophetas, quos mittebat ad prædicandum. » Et *Luc. iii.* dicitur : « Factum est verbum Dei super Ioannem Zaeharie filium in deserto; » et mox adjungitur executio : « Et venit in omnem regionem Jordanis prædicans, » etc. Et quod Lucas dixit : « Factum est verbum Dei super Joannem, » Joannes cap. i explicuit, dicens : « Fuit homo missus a Deo cui nomen erat Joannes. » Atque hinc manifeste colligitur vis argumenti Christi : « Si illos dixit deos, » Scriptura, « ad quos sermo Dei factus est, » id est, quos Deus misit ad aliquid faciendum, communicans illis auctoritatem suam; quanto magis ego Filii Dei, et Deus dici possum, quem de cælo Pater æternus misit in mundum cum plenaria potestate? Neque ex hoc loco colligi debet omnes iudices et principes habere a Deo immediate potestatem suam. Satis enim est, si eam habeant, vel immediate, ut habuit Moses in Testamento veteri, et S. Petrus in novo; vel mediante consensu populi, ut habent reges et principes terre, in quos transitulit populus auctoritatem suam, quam accepit a Deo jure nature : « Non enim est potestas nisi a Deo, » ut Apostolus scribit *ad Rom. xiii.*

7. VOS AUTEM SICUT HOMINES MORIEMINI, ET SICUT UNUS DE PRINCIPIBUS CADETIS.

« Ego, inquit, dixi, » quid estis dignatione Dei; sed nunc addam, quid sitis vitio vestro : ex Dei munere dii estis, et angelis similes; sed ex peccato, quod habetis ex primo homine, sicut cæteri « homines moriemini, » et ex proprio vestro vitio, quo abutimini potestate vobis tradita, » sicut unus de principibus » celestibus, id est, de angelis apostolicis, « cadetis, » et sic de summo gradu ad imum, de magna gloria ad extremam miseriam præcipitabimini. Illud, sicut homines, in hebræo est, sicut Adam; et S. Hieronymus in *Commentario* exponit : Sicut primus homo mortuus est, ita et vos ejus filii secundum carnem peccatricem moriemini. Non potest tamen Septuaginta Interpretum versio improbari, quoniam vocabulum, « Adam, » ita proprium est primi hominis, ut etiam sæpe toti generi humano accommodetur. Illud autem, « sicut unus de principibus, » refertur ad diabolum, non solum a S. Hieronymo, sed etiam a S. Augustino, Theodoro, Euthymio et aliis.

8. SURGE, DEUS, JUDICA TERRAM, QUONIAM TU HEREDITABIS IN OMNIBUS GENTIBUS.

Hæc Psalmi conclusio duplicem habet sensum :

PSALMUS LXXXII.

anum, ut Propheta imploret auxilium Dei adversus iniustitias principum et iudicum terræ, ut videlicet ipse, qui est verus Dominus, et possessor totius orbis, emendet iudicia hominum, puniat improbos iudices, et pauperes oppressos sublevet iuxta sapientiam et potentiam suam; alterum ut hæc sit prædictio per formam precreationis, qua prædicatur adventus Messie, qui sicut hæreditabit orbem terræ, ita etiam iudicabit terram justo iudicio per suos ministros, id est, fideles principes et reges, dum sæculum durat, et postea per se novissimo die. « Surge, Deus, iudica terram, » id est, quandoquidem abutuntur iudices potestate sua, tu Deus, summe iudex, exurge, « et iudica terram, » exercens iudicia in ipsos iudices, et liberans pauperes innoxios ab oppressionem potentium iniquorum. « Quoniam tu hæreditabis in

omnibus gentibus, » id est, quoniam possessio tua semper erit sicut fuit in omni humano genere. Non enim sic distribuis regna filiis hominum, ut tu supremam potestatem non semper retineas; vel, « surge, Deus » Christe, veni in terras, « iudica terram, » vindica eam a potestate tenebrarum, trade eam ministris tuis fidelibus, quoniam tu « eris hæres universorum, » ut verus et naturalis Filius Dei. Et demum surge iterum, et veni de cælo cum Sanctis tuis, et iudica terram iudicio ultimo, a quo nulla dari poterit appellatio; quia « hæreditabis in omnibus gentibus, » quando « omnes inimici tui subiecti erant sub scabellum pedum tuorum, » ut dicitur in *Psal. cix.* et sub lato omni principatu et potestate, tu solus pacifice cum Patre et Spiritu Sancto regnabis per omnem æternitatem.

PSALMUS LXXXIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 4. Canticum Psalmi Asaph.

2. Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris, Deus : Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, et qui oderunt te, extulerunt caput. 4. Super populum tuum malignaverunt consilium, et cogitaverunt adversus sanctos tuos. 5. Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente, et non memoretur nomen Israel ultra.

6. Quoniam cogitaverunt unanimiter : simul adversum te testamentum disposerunt 7. tabernacula Idumæorum et Ismaelitæ : Moab et Agareni : 8. Gehal, et Ammon, et Amalec : alienigenæ cum habitantibus Tyrum. 9. Etenim Assur venit cum illis : facti sunt in adiutorium filiis Lot. 10. Fac illis sicut Madian et Sisaræ, sicut Jabin in torrente Cisson. 11. Disperierunt in Endor : facti sunt ut stercus terræ. 12. Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana, omnes principes eorum, 13. qui dixerunt : Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.

14. Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti.

15. Sicut ignis, qui comburit silvam, et sicut flamma comburens montes :

V. s. h. — Canticum Psalmi Asaph.

Deus, ne taceas tibi, ne sileas, et non quiescas, Deus. Quia ecce inimici tui tumultuati sunt, et qui oderunt te, levaverunt [al. elevaverunt] caput. Contra populum tuum nequiter tractaverunt, et inierunt consilium adversus arcnum tuum. Dixerunt : venite, et conteramus eos de gente, et non sit memoria nominis Israel ultra.

Quoniam tractaverunt corde pariter : contra te fœdus pepigerunt.

Tabernacula Idumææ et Ismaelitarum, Moab et Agareni, Gehal et Ammon et Amalec : Palestina cum habitatoribus Tyri.

Sed et Assur venit [h. junxit] cum eis : facti sunt brachium filiorum Lot. SEMPER.

Fac illis sicut Madian, sicut [al. et] Sisaræ, sicut Jabin in torrente Cison.

Contriti sunt in Er-Dor : fuerunt quasi sterquilinum terræ.

Pone [al. pone] duces eorum sicut Oreb, et Zeb, sicut [al. et] Zebee, et Salmana, omnes principes eorum.

Qui dixerunt, possideamus nobis pulchritudinem Dei.

Deus meus, pone eos ut rotam : quasi stipulam ante faciem venti.

Quomodo ignis comburit silvam, et sicut flamma devorat montes.

16. Ita persequeris illos in tempestate tua : Sic persequeris eos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia : et quaerent nomen tuum, Domine.
17. Imple facies eorum ignominia : et quaerent nomen tuum, Domine.
18. Erubescant, et conturbentur in saeculum saeculi, et confundantur, et pereant.
19. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus : tu solus Altissimus in omni terra.
- Sic persequeris eos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia, et quaerent nomen tuum, Domine. Confundantur et conturbentur usque in saeculum [h. aeternum] : et erubescant, et pereant. Et sciant quia nomen tuum est Dominus solus tu : excelsus super omnem terram.

Argumentum. — Preces continet afflictæ, vel graviter saltem periclitantis reipublicæ, quæ omni ex parte petitur ab hostibus, qui ad eam extripandam conjurant, et omnes suas opes ad hoc conferunt ac conjungunt. Ewaldio et Maurero maxime est probabile, Nehemiæ tempore compositum esse hunc Psalmum, quo tempore nova Hebræorum respublica certatim a populis vicinis impetebatur, *Nehem.* iv : quo posito *Assur* (vers. 9) est Persia. Sed malo, cum Chaldaeo interprete, carmen referre ad tempus Sennacheribi, et quidem ad id temporis punctum, quo ille dux populos vicinos in Judæos ad bellum concitabat. Cæterum strophæ quatuor : vers. 2-3, contra civitatem tuam, o Jova, conjurant hostes ; vers. 6-9, populi vicini ; vers. 10-13, fac illis, quemadmodum fecisti hostibus majorum nostrorum ; vers. 14-19, perde eos, ut intelligant, te Deum esse omnium potentissimum.

1. Canticum, carmen Asaphi.
2. Deus, ne silentium tibi sit, ne sis surdus, neque sis quietus, o D
3. Nam ecce, hostes tui fremunt, et osores tui attollunt caput.
4. Contra populum tuum callidum faciunt consilium, et deliberant contra absconditos tuos (sub tua tutela).
5. Dicunt : « Agite, deleamus eos ; ne sint populus ; non commoretur nomen Israelis amplius ! »
6. Nam consultant animo uno, adversum te fœdus pangunt :
7. Tentoria Edom, et Ismaelitarum, Moab et Hagrai,
8. Gebal, et Ammon, et Amalek, Philistæus cum incolis Tyri.
9. Etiam Assur se jungit illis, sunt brachio (auxilio) filiis Lot.
10. Fac illis, ut Midianitæ, ut Siseræ, ut Jabino ad rivum Kischon :
11. Qui deleti sunt in Endor, facti sunt sicut finus super terram.
12. Fac eos, puta duces eorum, sicut Oreb et sicut Zebach et Tsalmanna omnes uncti.
13. Qui dicunt : « Occupemus nobis habitationes Dei (terram Israeliticam), »
14. Mi Deus, iac eos ut turbinem, ut stipulam coram vento.
15. Ut ignis, qui absumit silvam ; ut flamma, quæ incendit montes,

PSALMUS LXXXII.

16. Ita persequere eos tempestate tua, et procella tua conturba eos.
17. Imple facies eorum ignominia, et quaerant nomen tuum, o Jova.
18. Pudore adficiantur et conturbentur in perpetuum, et erubescant et pereant.
19. Et intelligant quod tu, puta nomen tuum, Jova, solus es, quia Altissimus es super omnem terram.

NOTE.

Vers. 2. Noli silens, surdus et otiosus spectator esse vexationum nostrarum. — Vers. 6. *Animo uno* : minus recte alii, *animo*, animose, summo studio, *inter se.* — Vers. 7. *Hagrai*, Arabes cum Israelitis trans Jordanem habitantes : cf. I *Chron.* v, 10 seqq. — Vers. 8. *Gebal*, Idumæorum gens. — Vers. 9. Filii Lot sunt Ammonitæ et Moabita. — Vers. 10. Cf. *Jud.* iv, vii, viii. — Vers. 12. Cf. *Jud.* vii, 25 ; viii, 5 seqq. — Vers. 13. *Qui*, ii de quibus vers. 7-9. — Vers. 15. Hunc versum cum precedenti necit Maurer, qui vertit, ut ignem..... ut flammam. — Vers. 17. *Quaerant*, ut quaesivit Pharaon. *Nomen tuum*, te. — Vers. 19. Maurer, et intelligant te, puta nomen tuum, o Jova, solum esse Summum, etc. Hengstenb. et cognoscant quod tu nomine tuo, facinoribus tuis, Domine, solus es Altissimus, etc. ; vel..... Dominus es solus, Altissimus, etc.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXXII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Canticum Psalmi Asaph.

Hic est postremus Psalmus ex his, qui inscribuntur Asaph. De Argumento tres invenio sententias. Recentiores volunt in hoc Psalmo describi orationem regis Josephat adversus Moabitas, Ammonitas et Idumæos, qui adversum eum conspiraverant, ut dicitur II *Paralip.* xx. Sed contra hanc sententiam facti, quod in hoc Psalmo non tantum nominantur tres ille gentes, sed aliae sex, vel septem. Theodoretus et Euthymius existimant hunc Psalmum continere bella gentium quæ erant in circuitu terræ promissionis adversus Judæos, qui redierant ex captivitate Babylonica. Sed neque ille gentes tam multæ erant, quam multæ hic numerantur : solum enim II *Ezdr.* iv, nominantur Ammonitæ, Arabes et Azotii. Probabilius est hæc omnia contigisse tempore Machabæorum, ut colligitur ex lib. I, cap. iii *Machab.* S. Augustinus omnino contendit hunc Psalmum intelligendum esse de bellis Antichristi adversus Ecclesiam, quæ sententia probabilissima videtur. Nam sine dubio cum Antichristo convenient omnes barbæræ nationes, ac præsertim Orientales Agarenæ et Ismaelitæ, a quibus Mahumetani originem ducunt. Sed quicquid sit de sensu historico, non potest, nec debet negari, quin præcipua intentio Spiritus Sancti ad Christum et Ecclesiam dirigatur.

EXPLICATIO PSALM.

1. DEUS, QUIS SIMILIS ERIT TIBI? NE TACEAS, NEQUE COMPESCARIS, DEUS.

Precaur Deum Propheta in persona populi, ut quoniam ipse est potentior omnibus inimicis, non amplius dissimulet vindictam sumere de persecutoribus populi sui. « Deus, quis similis erit tibi ? » id est, nemo tibi comparari poterit in potentia et robore, cum tu solus sis omnipotens : ideo « ne taceas, » id est, ne dissimules, neque compescaris, id est, ne te ipse mitiges, et compescas a sumenda vindicta, tu qui Deus es, cui nemo resistere potest. S. Augustinus satis apte ad Christum accomodat, qui in hoc mundo similis aliis hominibus videbatur ; sed in die judicii ne-

mo similis illi erit, quando apparebit « in gloria Patris sui, et sedebit in sede majestatis sue, » ut habetur *Math.* xxv. Qui etiam tempore passionis tacuit, « sicut Agnus mansuetus, » et compescuit ipse se, sed in die judicii non tacebit, nec justissimam iram compescet, quando dicet : « He, maledicti, in ignem æternum. » Quod atinet ad verba, ex hebræo S. Hieronymus sic vertit totum hunc versiculum : *Deus, ne taceas, ne silens, et non quiescas, Deus.* Et quidem voces hebraicæ hunc sensum facere possunt, sicut etiam hunc : *Deus, ne silentium tibi sit.* Sed etiam recipiunt hunc aliam sensum : *Deus non similis tibi, id est, nemo similis tibi est : quod Septuaginta per interrogationem eleganter expresserunt Deus, quis similis tibi? vox enim דמי deducitur a verbo דמה, quod et simi-*

lem esse, et silere significat. Illud, *neque compesceris*, in hebreo proprie est; *neque quiescas*; sed idem est sensus. Ultima vox, *Deus*, in hebreo est, **אֱלֹהֵינוּ**, quae vox Deum significat, ut fortem et robustum, ex qua intelligimus illud: « Quis similis tibi, » accipiendum esse de similitudine in potentia et robore.

2. QUONIAM ECCE INIMICI TUI SONUERUNT, ET QUI ODERUNT TE EXTULERUNT CAPUT.

Magna ratio cur Deus silere non debeat, hic adducitur, quoniam inimici ejus tumultum insolitum excitaverunt convenientes ex variis nationibus in maxima multitudine adversus populum Dei, et qui aliquando dissimulaverant, aperte se hostes professi sunt. Illud, *sonuerunt*, non significat sonitum tubae, aut tympani tantummodo, sed tumultum gravem; unde existit sonitus inconditus multitudinis, id enim proprie significat vox hebraica, **המאח** *hamah*; quare S. Hieronymus vertit: *Quoniam ecce inimici tui tumultuati sunt.* Illud, *extulerunt caput*, S. Augustinus refert ad Antichristum, qui erit caput hostium Christi: ipso enim apparente, plurimi, qui non audebant se nostros Ecclesiae profiteri, palam se Antichristo adjungunt, et tum ipsi effertant ad eum caput suum proprium, tum etiam extollunt caput commune omnium iniquorum, id est, Antichristum.

3. SUPER POPULUM TUUM MALIGNAVERUNT CONSILIUM: ET COGITAVERUNT ADVERSUS SACROS TUOS.

4. DIXERUNT: VENITE, ET DISPERDAMUS EOS DE GENTE; ET NON MEMORETUR NOMEN ISRAEL ULTRA.

Hic explicat magnitudinem periculi, ut Deus non expectet diutius, neque differat auxilium: quoniam hostes non moluntur excursionem, aut depredationem aliquam, sed ultimum exterminium, et perfectam desolationem Ecclesiae Dei. Ex hoc loco probabile fit, haec adimpleta esse utcumque, id est, tantum in typo et figura tempore Machabaeorum. Dicitur enim lib. I. cap. v. convenisse omnes gentes, quae erant in circuitu, ut tollerent gentes Jacob. Sed proprie pertinent haec omnia ad tempus Antichristi, tunc enim omni conatu contendunt omnes impii simul congregati delere castra Sanctorum. Sed verba consideremus. « Super populum tuum malignaverunt consilium, » id est, malignum consilium inierunt adversus totum populum tuum; sed per malignum intelligi debet malitiosum et astutum: nam verbum **עֲוֵנוּ** proprie significat, *astute et secreto consultaverunt*, sicut etiam vox **סֵדֶר** *sod*, quam consilium vertunt Septuaginta, significat secretum, ac per hoc consilium, quatenus secretum esse solet. Hoc autem consilium, astutum et secretum, erit multiplex apud Antichristum: nam et consilium secretum habebit cum diabolo, quem occulte colit: et astuto consilio finget se Christum esse, ut christianos decipiat, et simul circumcisionem et sabbata probabit, ut seducat Hebraeos, etc. « Et

cogitaverunt adversus sanctos tuos, » id est, malitiosum illud consilium excoGITAVERUNT in perniciem fideliū tuorum, qui sanctificati sunt per sanguinem tui Unigeniti, et tibi proprie sanctificati et dedicati sunt, vel certe sancti sunt per sanctam fidem et religionem quam susceperunt. In hebreo legitur, *adversus absconditos, vel abscondita tua, vel arana tua*; proinde non desunt, qui intelligant per hanc vocem, sanctuarii interiora; neque ab hac expositione dissentit graeca lectio; nam *ἀρὰν* *eo* tam significare potest *sancta tua, quam sanctos tuos*. Ceterum editio latina vulgata antiquissima, quae sine variatione legit, *sanctos tuos*, declaravit ambiguitatem, quae in hebreo et graeco esse poterat. Recte autem fideles Dei dicuntur absconditi Dei, quoniam Deus sub umbra alarum suarum protegit eos: et quoniam (ut Apostolus dicit ad *Coloss. iii*): « Abscondita est vita nostra cum Christo in Deo, et, cum apparuerit Christus vita nostra, tunc et nos apparebimus cum illo in gloria; » cui subscribit S. Joannes in *epist. I*, cap. iii, dicens: « Nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. » Itaque sancti Dei recte dicuntur absconditi, quoniam, etsi fidei professio non sit abscondita, tamen gloria et pretium inestimabile hujus professionis abscondita sunt, et suo tempore revelanda. « Venite, disperdamus eos de gente, » id est, efficiamus ut non sint amplius gens et populus; vel, ut S. Augustinus exponit: « Disperdamus eos de gente, » id est, de gentibus, ut inter gentes, sive homines nullum locum habeant. « Et nomen Israel non memoretur amplius, » id est, nomen quidem populi Deipersi. Jamenim saepe monimus per Israel em intelligi populum Dei sive secundum carnem, sive secundum spiritum ab Israele descendat.

5. QUONIAM COGITAVERUNT UNANIMITER SIMUL, ADVERSUM TE TESTAMENTUM DISPOSUERUNT TABERNACULA IDUMAEORUM ET ISMAELITAE.

6. MOAB, ET AGARENI, GEBAL, ET AMMON, ET AMALEC: ALIENIGENAE CUM HABITANTIBUS TYRUM.

7. ET ENIM ASSUR VENIT CUM ILLIS, FACTI SUNT IN ADJUTORIUM FILIIS LOT.

Describit gentes, quae delere nitebantur populum Dei de terra. « Quoniam, inquit, cogitaverunt unanimiter simul, » id est, consilium ceperunt uno animo omnes inimici Israel simul: ubi enim nos legimus, *cogitaverunt*, in hebreo est, *consultaverunt*, ac per hoc illud, *consultaverunt*, significat: *Iniitio consilio cogitaverunt.* Adversus te testamentum disposuerunt, » id est, *fecerunt inierunt, adversus populum tuum*; vox enim *testamentum* in sacris litteris *pactum* significat, et in textu hebraico expresso **בְּרִית**, *pactum*, sive *fœdus* legitur. « Tabernacula Idumaeorum et Ismaelitae, » etc. Isti sunt qui consultando inter se cogitaverunt, et pactum inierunt adversus populum Dei. *Primum* quidem Idumaei, sive potius tabernacula Idumaeo-

rum, id est, integra castra Idumaeorum. Sunt autem Idumaei populi, qui descendunt ab Esau, qui alio nomine dicebatur Edom. *Deinde* Ismaelites, id est, populi, qui descendunt ab Ismaele filio Abrahae ex Agar ancilla. *Tertio*, Moab, id est, populus qui descendit a filio Lot, qui dictus est Moab. *Quarto*, Agareni, id est, populi qui descendunt ex Agar ancilla Abrahae, sed ex alio marito cui nupsit posteaquam dimissa fuit ab Abraham. *Quinto*, Gebal, id est, populus qui descendit a Gebal. Utrum autem Gebal sit nomen viri, an regionis, incertum est, cum hoc nomen non invenitur in Scripturis, nisi hoc loco. Fortasse idem est Gebal cum Gebelem, cujus fit mentio lib. II *Reg.* cap. viii, ubi dicitur: « Fecit quoque sibi David nomen, cum revertetur, capta Syria, in valle Salmarum, cassis decem et octo millibus, et in Gebelem ad viginti tria millia; » vel est idem cum Geba, de qua dicitur lib. II *Estr.* cap. xii: « De domo Galgal, et de regionibus Geba. » Theodoretus et Euthymius dicunt Gebal fuisse gentem vicinam Idumaeis. *Sexto*, Ammon, id est, populus qui descendebat ab Ammon filio Lot, fratre Moab: hos enim duos genuit Lot ex filiabus suis, *Genes. xix. Septimo*, Amalec, id est, populus qui descendebat ab Amalec, qui fuit nepos Esau, ut legitur *Genes. xxxvi. Octavo*, alienigenae, id est, populus Philistinorum, de quibus frequentissima mentio est in libris Regum. In hebreo habetur, **פְּלִשְׁתִּים**, *Palastini*; sed Septuaginta hanc unam gentem perpetuo alienigenas vocare solent. *Nono*, habitantes Tyrum, id est, Tyrii, qui sunt populi ad mare, sic dicti a Tyro civitate atque emporio nobilissimo. *Decimo*, Assur, qui venit in auxilium filiis Lot, id est, populus Assyriorum, qui juvabat Moabitis et Ammonitis adversus Judaeos. Per hos Assyrios recte Theodoretus interpretatur Samaritanos, id est, Assyrios, quos constituit Salmanassar rex Assyrie in Samaria, quando transiit decem tribus in Assyriam, ut habetur lib. IV *Reg.* cap. xvii. Non enim legitur in Scripturis, quod aliquando venerit aliquis ex Assyria in adiutorium filiis Lot, id est, Moabitis et Ammonitis: sed legitur in lib. I *Machab.* cap. v, quod gentes, quae erant in Galilee et Samaria, conjunxerint arma cum Moabitis et Ammonitis adversus Judaeos. Porro isti decem populi significant, ut supra diximus, gentes, quae pugnaverunt cum Machabaeis, vel potius multitudinem orientalium barbarorum, qui cum Antichristo gravissimam persecutionem movebunt adversus Ecclesiam.

8. FAC ILLIS SICUT MADIAN, ET CISARAE, SICUT JABIN IN TORRENTE CISSON.

Predicit nunc Propheta per modum imprecationis exterminium gentium, quae cum Machabaeis prelabantur, sed praecipue Antichristi et exercitus ejus, comparans illos aliis persecutoribus, qui similiter perierunt. « Fac illis, inquit, sicut *Madian*, » id est, disperse illos, sicut olim

tempore Gedeonis iudicis dispersisti, ac penitus profligasti Madianitas. Historia haec habetur in lib. *Jud.* cap. vi et vii. « Et *Sisara*, » id est, sicut tempore Barach iudicis perdidisti Sisaram principem militum Jabin regis. « Et *Jabin*, in torrente *Cisson*, » id est, sicut delevisi ipsam Jabin regem Chanaan cum exercitu suo prope torrentem, qui dicitur *Cisson*. Habetur haec historia in lib. *Jud.* cap. iv et v. Meminit autem Propheta horum principum praeter ceteros, quoniam devili sunt non sine miraculo a paucis hominibus: et magis terrore a Deo immisso, quam viribus Judaeorum.

9. DISPERIERUNT IN ENDOR, FACTI SUNT UT STERCUS TERRE.

Describit locum ubi perierunt Jabin et Sisara cum exercitu suo; locus enim fuit Endor: cujus fit mentio in lib. *Josue*, cap. xvi. Ibi ergo perierunt, et facti sunt ut stercus terrae, quia insepulsi computruerunt, et a maxima gloria ad summam ignominiam redacti sunt.

10. PONE PRINCIPES EORUM, SICUT OREB, ET ZEBEE, ET SALMANA.

Revertitur ad historiam Gedeonis, qui non solum exercitum Madianitarum profligavit, sed etiam paulo post interfecit duos principes Madianitarum, « Oreb et Zeb, » et duos reges, « Zebee et Salmana. » Vide lib. *Jud.* cap. vii et viii.

11. OMNES PRINCIPES EORUM, QUI DIXERUNT: HAEREDITATE POSSIDEAMUS SANCTUARIUM DEI.

Pone, inquit, sicut reges et principes Madianitarum omnes principes eorum populorum, qui dixerunt: « Haereditate possideamus, » id est, tanquam haereditatem, et propriam possessionem vindicemus nobis « sanctuarium Dei, » id est, civitatem Jerusalem, quae erat sanctificata Deo, et proprium ejus habitaculum. Significat autem Jerusalem (ut saepe diximus) Ecclesiam Dei, quam totis viribus sibi subicere et captivare conabatur Antichristus. In hebreo pro *sanctuarium*, habetur **מִזְבֵּחַ**, quam vocem S. Hieronymus vertit *pulchritudinem Dei*; sed commodius verti posset: *Pulchra habitacula Dei*. Septuaginta verterunt sensum; habitacula enim Dei, sanctuaria sunt.

12. DEUS MEUS, FONE ILLOS UT ROTAM, ET SICUT STIPULAM ANTE FACIEM VENTI.

Aptissima similitudine describit Propheta instabilitatem et interitum impiorum, quae procedunt ex justo iudicio Dei. Rota enim semper circumvolvitur, cum ruat in praecipis, nec ad punctum temporis consistere potest, et tandem tota confragitur: sicut etiam stipulae, flante vento, huc illicque saectantur, donec dissipatae non amplius compareant. Ad hunc modum praedicit Propheta per modum imprecationis, Deum acturum esse cum impiis persecutoribus Justorum; et revera sic fieri experientia testis est: nihil enim instabi-

Ius est prosperitate impiorum, et finis eorum mors eterna erit.

13. SICUT IGNIS, QUI COMBURIT SYLVAM : ET SICUT FLAMMA COMBURENS MONTES :

14. ITA PERSEQUERIS ILLOS IN TEMPESTATE TUA, ET IN IRA TUA TURBabis EOS.

Prædixit supplicium impiorum, instabilitatem in hoc seculo et interitum in futuro : nunc prædicit velocitatem et facilitatem, qua Deus illos punit; nam non contentus similitudine venti dissipantis stipulas, comparat flamam Dei igni comburenti ligna sylvarum, aut fœnum camporum. « Sicut, inquit, ignis qui comburit ligna sylvarum, » inter quæ nulla sunt arida, et velocissime absumuntur; « et sicut flamma comburens montes, » id est, fœnum in montibus, præcipue cum siccam fuerit. « Ita persequeris eos, » id est, pari facilitate et celeritate persequeris, et perdes eos « in tempestate tua; » quod declarans, addit, et in ira tua turbabis eos. » (idem enim est tempestas et ira; utrumque enim iustum Dei iudicium significat, quod instar vehementissime tempestatis et turbini, cui resisti nullis viribus potest, impios percellat, conturbabit, et dissipabit. S. Augustinus notat impios comparari montibus propter elasticam ac superbiam, et lignis sylvarum propter sterilitatem et carentiam fructuum bonorum, ob quæ iure sempiternus ignis illis debeat.

15. IMPLERE FACIES EORUM IGNOMINIA, ET QUÆRERE NOMEN TUUM, DOMINE.

16. ERUBESCENT, ET CONTURENTUR IN SECU-
LUM SÆCULI, ET CONFUNDANTUR, ET PERANT.

17. ET COGNOScant, quia nomen tibi Dominus,
TU SOLUS ALTISSIMUS IN OMNI TERRA.

PSALMUS LXXXIV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — In finem, 1. Pro torcularibus filii
Core, Psalmus.

2. Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum ! 3. Conspicit, et deficit anima mea in atria Domini.

Cor meum, et caro mea, exultaverunt in Deum vivum.

4. Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua, Domine virtutum : rex meus, et Deus meus.

5. Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.

Prædicit in fine Psalmi, alios ex persecutoribus per flagella erudiendos, et convertendos ad Deum; quales erunt plurimi Iudæi, qui tunc demum agnoscant errorem suum, et pedefacti convertentur ad Deum; alios in pertinacia et in obstinatione sua permansuros; sed eos quoque confundendos, et vel invitos cognituros potentiam Dei singulari, et quod ipse solus sit verus Dominus omnium rerum. « Imple, inquit, facies eorum ignominia, » id est, confusione, ut ignominiam suam intelligent verecundati « querant nomen tuum, » id est, querant te : sæpe enim nomen ponitur pro persona; vel « querant nomen tuum, » id est, invocent nomen tuum; vel « querant nomen tuum, » id est, querant gloriam tuam, non amplius suam, ex inimicis amici facti, et ex servis filii. Illi autem, qui ex flagellis non molluntur, sed obdurantur, ad imitationem Pharaonis : « Erubescant et confundantur in sæculum sæculi, » id est, æterna confusione replentur; nec solum confundantur, sed etiam « perant in æternum. » Et cognoscant inviti « quia nomen tibi Dominus, » id est, jam propria experientia edocti intelligant, tibi soli nomen Domini proprie convenire, cui ad nutum serviunt omnia, et tu nulli necessitati servis, qui nulla re indiges, in te ipso habens omnia. Cæteros autem qui dicuntur domini, vel usurpasse nomen alienum, vel improprie dominos dici, cum et ipsi multis rebus indigeant, ac per hoc multis necessitatibus serviant. « Tu solus altissimus in omni terra, » id est, et cognoscent, quia tu solus præminens potestate super omnes principes universæ terræ; neque ullus est, qui tecum contendere, vel tibi ullo modo comparari possit. Hæc propheta nunc ex parte impletur, sed in die iudicii omnino et absolute implebitur.

V. s. II. — Victori pro torcularibus, filiorum
Core Canticum [h. Psalmus].

Quam dilecta tabernacula tua, Domine exercituum !

Desiderat et deficit anima mea in atria Domini : cor meum et caro mea laudabunt Deum, Deum viventem.

Siquidem passer [al. avis] invenit domum, et avis [al. passer] nidum sibi, ubi ponat pullos suos :

Altaria tua, Domine exercituum, rex meus et Deus meus.

Beati qui habitant in domo tua : adhuc laudabunt te. SEMPER.

PSALMUS LXXXIII.

6. Beatus vir, cuius est auxilium abs te : ascensiones in corde suo disposuit,

7. In valle lacrymarum, in loco quem posuit.

8. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem : videbitur Deus deorum in Sion.

9. Domine, Deus virtutum, exaudi orationem meam : auribus percipe, Deus Jacob.

10. Protector noster aspice, Deus, et respice in faciem Christi tui :

41. Quia melior est dies una in atris tuis super millia.

Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

42. Quia misericordiam et veritatem diligit Deus : gratiam et gloriam dabit Dominus.

13. Non privabit bonis eos, qui ambulat in innocentia : Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

Beatus homo cuius fortitudo est in te : ascensiones in corde ejus.

Transeuntes in valle fletus, fontem ponent eam : benedictionem quoque amicitur doctor. Ibunt de fortitudine in fortitudinem : parebunt apud Deum in Sion.

Domine Deus exercituum, exaudi orationem meam : ausculta [h. auribus percipe], Deus Jacob. SEMPER.

Clypeus noster vide, Deus, et attende faciem Christi tui.

Quoniam melior est dies una in atris tuis super millia : elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis impietatis.

Quia sol et scutum Dominus Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus,

Nec prohibebit bonum ab his qui ambulant in perfectione.

Domine exercituum, beatus homo qui confidit in te.

Argumentum. — Carmen simillimum Psalmis XLII et XLIII, item Coraiticum, atque, sicut illi, Davidis, ob turbas civiles ab Absolono concitatas, profugi, nomine compositum : Ita Hengstenberg. Sed licet vox *unctus*, in vers. 10, sic quoque possit intelligi, ut vates simul pro rege una cum ipso alique versante in exilio preces fundat; tamen ad Davidis statem quominus Psalmum referas, ostare videntur vers. 3, 4, 11, ubi quæ leguntur agre de templo non intelligerentur. Videtur itaque ad Sennacheribi invasionem referendus esse, quando Coraitarum filii ad Palestinæ septentrionem, puta ad montem Hermon, proci a templo figure detinere. Stropha dux : vers. 28, o felicem illum, cui licet frequentare edes sacras! vers. 9-13, preces meas, o Jova, exaudi.

1. Præcentori, ad modum Githæon. Coraitarum carmen.
2. Quam jucundæ (alii *dilectæ*) habitationes tuæ, Jova exercituum!
3. Pallescit et tabesct anima mea desiderio atriorum Jovæ, cor meum et caro mea jubilat ad Deum vivum.
4. Etiam passer invenit domum, et hirundo nidum sibi, ubi reponit pullos suos : apud altaria tua, Jova exercituum, mi rex et mi Deus.
5. Beati qui habitant domum tuam! adhuc celebrant te.
6. Beatus homo, cuius robor (robore fiducia) in te est, quorum (pro *cujus*) in animo viæ (ad locum sacrum) :
7. Transeuntes per vallem fletus (tristem), fontem (fontibus irriguam) reddunt eam, imo beneficiis (fructibus) tegit eam pluvia autumnalis.
8. Eunt a robore ad robor (non fatigantur); comparent tandem coram Deo in Sione.

9. Jova, Deus exercituum, audi orationem meam, ausculta, Deus Jacobi.
10. Qui es clypeus noster, vide, Deus, et respice faciem uncti tui (regis).
11. Nam melior est unus dies in atris tuis, quam mille aliorum, malo linen tenere in domo Dei mei, quam commorari in tentoriis improbi.
12. Nam sol et clypeus est Jova Deus; gratiam et splendorem dat Jova; non denegat bonum ambulanti bus integro,
13. Jova exercituum, beatus homo qui fiduciam collocat in te!

NOTE.

Vers. 3. *Vivum*, non fictitium, ut idola: conf. Ps. xlii, 3. — Vers. 4. *Hirundo*: alii, *turtur*. Apud altaria tua ego domum meam meumque nidum inveniam. — Vers. 5. Vel, ... domum tuam, qui adhuc, nunc, dum ego exsulor, etc. Rosenmullerus: *adhuc*, i. e. constanter et assidue. — Vers. 6-8. Ita Maurer. Sensus: Beatus homo, cui cordi sunt pie ad templum peregrinationes! Nil in itinere illis deerit, quantumvis peregrinantibus per loca deserta, ut que Dei beneficio flant fontibus irrigua et frugifera. Valentiores semper et fortiores flunt inter proficiscendum, etc. Hengstenberg, in *cujus corde* sunt viæ rectæ et planæ (nam viæ improbi sunt oblique et prærupte); *transcentes in valem Bacæ*, quæ sterilis erat, vel *per valem Petus*, i. e. sterilem, *benedictionibus sese induit magister*, Davides, *coram Deo*, cui pro auxilio gratias debet. Chaldeus viæ accipit pro viis firmis et tutis, veritique *fiduciam*. Si moreh frequentiore *doctoris* significatione accipiendum esset, in accusat. casu positum cum Chaldæo vellem sumere, etiam *benedictionibus legit Deus eum* qui *domine legis studio* operam dat.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXXIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem pro torcularibus, sive Core, Psalmus.

De hoc titulo alibi diximus. Argumentum idem fere est, quod Psal. xli, cujus initium est: « Quomodo desiderat cervus ad fontes aquarum. » Utrumque Psalmum videntur nonnulli nimis humiliter exponere, dum docent, vel Davidem, vel populum in hoc Psalmo exprimere desiderium redeundi ad terrenam Jerusalem, ut tabernaculum Domini visitare possent; longe autem humiliter exponunt, qui docent Coritis in hoc Psalmo proferre desiderium suum redeundi ex Babylone in Jerusalem; ut possent *deservire* tabernaculo, unde victum capiebant. Nos cum Patribus existimamus tam ardens desiderium, quale in hoc Psalmo legitur, etiam ad litteram, ad celestia tabernacula pertinere, et nihil humanum, nihil corporale Spiritum Sanctum his suis vocibus exprimere voluisse: et ideo ab Ecclesia Catholica peregrinante cantica ista frequentari, etiam tabernaculum, quod erat in Jerusalem, *inquit* nonnisi commutatum, et ipsa Jerusalem funditus eversa fuerit.

EXPLICATIO PSALMI.

1. QUAM DILECTA TABERNACULA TUA, DOMINE, VIRTUTUM! CONCOPISCIT, ET DEFICIT ANIMA MEA IN ATRIA DOMINI.

Hæc vox est hominis pii peregrinantis ad patriam, et desiderium perveniendi declarantis; nascitur autem hoc desiderium, tum ex felicitate, quæ est in patria; tum ex miseria, quæ est in pe-

regrinatione. Vir enim pius, quantumvis in hoc exilio abundare videatur terrenis rebus, intelligit tamen se miserum esse, et persecutionem pati, ut Apostolus dicit II ad Timoth. iii, quoniam ipsa etiam terrena prosperitas magna tentatio et persecutio est. Alii igitur: « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! » Vox est admirantis, quasi dicat: O quantum diligunt omnes pii tabernacula

tua, celestes videlicet mansiones tuas, ô Domine exercituum! vocat autem « Danium exercituum, » quia hoc ipsum facit pulchra valde, et amabilia tabernacula celestia, quod ibi sint innumerabiles exercitus Angelorum, id est, civium sapientissimorum, optimorum, potentissimorum, pulcherrimorum: quorum vel unus sufficeret lificare peregrinationem nostram, si cum toto suo decore nobis appareret; sed præter exercituum tantum tantorum principum, ibi videtur facie ad faciem Dominus virtutum, cujus comparatione fulgor omnium Angelorum tenebræ sunt. Recte notat hoc loco Theodoretus, non fuisse in terrena Jerusalem plura tabernacula Dei, sed unicum; ac propterea non de illo uno ligneo et deaurato, ac manibus hominum constructo tabernaculo, Prophetam hoc loco intelligendum esse, sed de celestibus tabernaculis non manufactis, de quibus Dominus dicit Joan. xiv: « In domo Patris mei mansiones multe sunt. » « Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini. » Dixerat in genere tabernacula Domini multum diligere a piis peregrinis: nunc se in eorum numero ponit, ac dicit: « Concupiscit, et deficit anima mea, » quasi dicat: Ego certe ita desidero atria illa, ut præ amore langueam, et anima mea deficiat, ac deliquium patiarur, in atria Domini intendens, et pulchritudinem eorum considerans.

2. COR MEUM ET CARO MEA EXULTAVERUNT IN DEUM VIVUM.

Declarat vim amoris et desiderii sui per effectum; qui enim vehementer amat et desiderat, corde recogitat, et ore laudat quod desiderat. « Cor meum, inquit, et caro mea, » id est, mens et lingua exultando laudaverunt Deum vivum: ipse enim est pulchritudo increata et infinita, cui suspiro. In hebræo pro *exultaverunt*, est *ירננו*, *jubilaverunt*, sive magna voce laudaverunt; proinde illud, *exultaverunt*, non debet accipi pro sola lætitia, sed pro lætitia prorumpente in jubilationem. Neque repugnat hic versiculus cum superiore, etiamsi ibi anima mea deficiat, hic exullet; varii sunt enim amantium affectus: nunc deflent absentiam rei amate, et præ amore deficiunt; nunc exultant ob spem potiundæ rei tam pulchræ, et in laudes ejus erumpunt. « Deum vivum, » seu viventem appellat, non solum ad distinctionem idolorum, quæ oculos habent, et non vident, aures habent, et non audiunt, » ut dicitur in Psal. cxiii, quia res inanimæ sunt; sed etiam quia Deus solus propriissime vivit; vivere enim est moveri non ab alio, sed a se: hic autem creatæ vivere dicuntur, quia habent in se principium aliquod motus, lamen sine Deo non moventur; « in illo enim vivimus, movemur, et sumus, » Act. xvii. Solus Deus ita vivit, ut a nullo moveatur, id est, a se solo habet intelligere, et velle, et ideo ipse solus est vita, ipse fons vite non aliunde accipiens, sed omnibus tribuens. « In ipso, inquit Joannes

cap. i, vita erat, et vita erat lux hominum. »

3. ET ENIM PASSEI INVENTI SIBI DOMUM, ET TURTUR NIDUM SIBI UBI PONAT PULLOS SUOS.

4. ALTARIA TUA, DOMINE VIRTUTUM, REX MEUS, ET DEUS MEUS.

Ii versiculi obscuri sunt, et ab aliis aliter exponuntur. S. Hieronymus et Theodoretus videntur satis commode eos explicasse. Eos secutus hunc sensum esse existimo: Optata erat sanctus peregrinus domum celestem; sed interim, dum ejus possessio differtur, consolatur se, quod vel nidulum in terris invenerit, altaria videlicet Domini sui. Nihil enim habemus in terris, quod melius nobis representet tabernaculum celeste, quam sacrum altare. Ibi enim adest multiplex memoria rerum celestium; ibi quotidie immolatur Agnus Dei, qui sanguine suo operit creditibus regna cælorum; ibi futura glorie nobis pignus datur; ibi Deo propius astamus, eique intentius supplicamus; ibi effundimus corda nostra, et divinas laudes devotius et attentius, quam usquam alibi decantamus. Alii igitur, « etenim passer invenit sibi domum, » id est, omnia animalia querunt sibi locum aliquem quietis: et ipse etiam passerculus invenit sibi domum, id est, nidulum aliquem; « et turtur nidum sibi, » id est, non solum animalia, quæ delectantur frequentia, ut passer, sed etiam animalia solitaria, ut turtures, parant sibi nidum, ubi ponant pullos suos, et cum eis quasi secure quiescant. « Altaria tua, Domine, » id est, mihi vero, sive activam vitam duam, more passerum, sive contemplativam, more turturum, « altaria tua » nidi sunt, ubi interim paullisper quiescam, et ubi vota mea, et casta desideria, piæque meditationes, et preces, et laudes, quasi pullos reponam. « Altaria, inquam, tua, Rex meus, et Deus meus, » id est, qui me regis, dum ut passer huc et illuc vagor, et qui me consolaris, dum ut turtur solitarius gemo; sive « Rex meus, » cui milito, dum accipies mihi, ut passer laqueos tendunt; « et Deus meus, » cui voco, dum, ut turtur viduus, divina contemplor. In hebræo non habetur proprie nomen turturis, id est *תור* *thor*; sed *דור* *dor*, quod proprie *libertatem* significat; et quia aviculæ libere volare solent, Hebræi hoc nomine avem significari volunt. Cæterum fieri potest ut Septuaginta legerint *thor*, non *dor*; facile enim fuit successu temporis, ut ex littera *ת* sint factæ duæ litteræ *ד* et *ת*, *resh* et *datheth*; vel, si hoc non placeat, cæcum Septuaginta Interpretes nomen generale avis restrinxisse ad turturem, quomodo nunc Habbini illud idem nomen restringunt ad hirundinem: nec enim minus libere volant per aerem turtures, quam hirundines, et mystica significatio requirebat ut nomen turturis hoc loco, non hirundinis poneretur.

5. BEATI, QUI HABITANT IN DOMO TUA, DOMINE IN SÆCULA SÆCULORUM LAUDABUNT TE.

Dixerat se invenisse nidum, ubi interim requiesceret; sed ex ipso nido admonitus, quanto melior sit domus aeterna nidulo temporali, exclamavit: « Beati qui habitant in domo tua, Domine! » id est, ego quidem in hoc nidulo paulum quiesco, sed illi vere beati sunt, illi felicissime requiescunt, « qui habitant in domo tua, » ubi divitiae, et gloria, ubi mansio: multa, ubi pax et securitas sempiterna est. Quoniam non habent necesse in sudore suo vesci pane suo, neque in aliorum gratiam laborare, ubi nulli sunt egentes; id solum illis superest negotium, ut « in saecula saeculorum laudent te, » neque periculum est, ut taceat semper laudare, quem nunquam tacebit semper amare, et quem sine labore, sine fatione, sine satietate laudabunt.

6. BEATUS VIR CUIUS EST AUXILIUM ABS TE, ASCENSIONES IN CORDE SUO DISPOSITUS: IN VALLE LACRYMARUM, IN LOCO QUEM POSUIT.

Dixit beatum esse, qui habitat in domo Domini; nunc addit beatum etiam esse, si non in re, saltem in spe, eum qui fretus divino auxilio decernit firmiter in corde suo non herere in valle, sed ascendere semper magis ac magis per gradus virtutum, donec ad locum perveniat, quem posuit Deus finem omnium laborum, quae aeterna beatitudo. Duæ sunt autem hujus versiculæ expositiones: una, si solum latinum contextum inspiciamus; altera, si eum cum graeco et hebraeo concordare velimus. Prior hæc est: « Beatus ille vir est, cujus auxilium » non in propriis viribus, sed « in te, » Domine, est: hic enim « ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum, » id est, disposuit semper ascendere ad majorem virtutis perfectionem, dum est in hac mortali vita, quae est vallis lacrymarum. « In loco quem posuit, » id est, in valle lacrymarum, quem locum ipse sibi peccando constituit. Deus enim in Paradiso eum posuerat, sed ipse sibi locum posuit in valle lacrymarum. Posterior expositio hæc est: « Beatus vir, cujus est auxilium abs te, » id est, qui non confidit in viribus suis, sed a te auxilium expectat. « Ascensiones in corde suo disposuit, » id est, Deus disposuit in corde ejus nunquam stare, vel retrocedere, sed de gradu inferiore ad superiorem ascendere. « In valle lacrymarum, » id est, per valem lacrymarum, dum videlicet peregrinatur in hac valle plena periculis et tentationibus. « In loco quem posuit, » id est, usque ad locum, sive habitaculum quod idem Deus statuit, tanquam metam et finem peregrinationis. Quod atinet ad verba, in hebraeo multo aliter legitur hic versiculus: ac primum per illius verba, cujus est auxilium abs te, in hebraeo habetur, fortitudo et in te; sed idem omnino est sensus. Idem enim est, cujus auxilium abs te est, et cujus fortitudo in te. Pro ascensionibus, in hebraeo habetur semitas; sed per semitas intelliguntur alta semita, vel etiam exaltationes et gradus; nam

כלל exaltare significat: inde כסית ascensiones, et alias semitas significat. Pro in corde suo, in hebraeo est in corde eorum; tamen et Septuaginta et S. Hieronymus verterunt in singulari, in corde ejus; et sic etiam legit S. Augustinus, qui refert verbum disposuit, et verbum posuit, ad Deum. Ipse enim disponit in corde nostro ascensiones ad locum quem ipse posuit: et non est novum, ut in latina editione accipiatur suo, pro ejus: sicut etiam aliquando accipitur ejus, pro suo, ut Joan. viii: « Patrem ejus dicebat Deum, » id est, Patrem suum. Pro disposuit, in hebraeo est transeuntes; sed Septuaginta vocem hebraicam עבר non deduxerunt a verbo עבר, quod est transire, sed a verbo עבד, quod est servire, facere, operari; et legerunt sine ultima littera habad, operatus est, quod est idem cum verbo disposuit. Sic legendam esse hanc vocem, non solum colligimus ex litterarum similitudine, et ex convenientia cum textibus graecis et latinis, sed etiam quia si legeremus transeuntes, vix divinari posset quis esset sensus hujus loci. Denique pro loco, in hebraeo est fontem. Sed Septuaginta Interpretes non legerunt כעין, id est fontem, sed כעין, id est locum, sive habitaculum; ex quo etiam intelligimus, per locum, non intelligi quemlibet locum, sed locum commodum ad habitandum, et recte a S. Augustino referri ad mansionem caelestem; et quod nos legimus, in loco quem posuit, clarius habetur in graeco, in locum quem posuit, et sic legit S. Augustinus. Interpres enim latinus aliquando non servat constructiones grammaticales; nam et apud Joan. cap. vii, legimus: « Ambulabat Jesus in Galilæam; non enim volebat in Judæam ambulare, » pro in Galilæa et in Judæa.

7. ETENIM BENEDICTIONEM DABIT LEGISLATOR: IBUNT DE VIRTUTE IN VIRTUTEM, VIDEBITUR DEUS DEORUM IN SION.

Declarat Propheta quomodo vir justus ascendens per valem lacrymarum pervenit ad locum quietis, quem Deus posuit: ac demonstrat initium, medium et finem hujus ascensionis. Initium est justificatio, sine qua lex impleri non potest; medium est impletio legis; finis est visio Dei, in qua beatitudo consistit. « Etenim benedictionem dabit legislator, » id est, legislator Deus, qui dedit legem, et eam viam esse voluit ad vitam, juxta illud Math. xix: « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, » dabit etiam benedictionem, abundantem videlicet gratiam per Spiritum Sanctum, justificando a peccatis, infundendo charitatem, pellendo timorem. « Ibunt de virtute in virtutem, » id est, accedentes gratie benedictione, proficient quotidie in melius, ac magis roborabuntur, superantes omnem difficultatem, et resistentes omni tentationi: per virtutem enim hoc loco intelligitur robor et potentia. « Videbitur Deus deorum in Sion, » id est, et sic tandem perveniet ad montem Sion caelestem, ubi videbitur

facie ad faciem Deus unus, et verus, qui est Deus, non solum oculi et terræ, sed etiam Angelorum et Beatorum, qui participatione sunt dii. In hebraeo et graeco textu habetur in numero multitudinis, benedictiones, ut intelligamus multiplicem esse gratiam Dei, quæ non solum delet peccata, sed etiam juvat ad opera bona faciendâ, et legem implendam. Illud autem, dabit legislator, S. Hieronymus ex hebraeo vertit, amicitur Doctor, ut sensus sit: Benedictionibus vestietur, qui docet legem Dei. Sed Septuaginta, interpretes verbum יקרא acceperunt active, ut revera est, non passive, ut sensus sit: Benedictionibus vestiet Legislator ascendentes in convalle lacrymarum. Idem autem est dare benedictionem, et vestire benedictionibus, nisi quod prior sententia est propria, posterior metaphorica. Solent enim Septuaginta Interpretes vertendo verba hebraica in graeca explicare metaphoras, ut sententia facilius intelligatur. De voce legislatoris et doctoris non debet fieri questio: omnis enim legislator est doctor, quia dum leges condit et præbet, hoc ipso docet quæ sit recta via: et quoniam hoc loco de Deo sermo est, maluerunt Septuaginta vertere legislatores, quam simpliciter doctores, quia Deus non docet explicando legem ab alio datam, sed ipse dedit leges, ipse explicat, ipse juvat, ut impleantur. Illud, ibunt de virtute in virtutem, quomvis sit explicandum de vi et robore, ut sonant voces hebraicæ et graecæ hoc loco posite: tamen non male S. Augustinus exponit de virtutibus moralibus, justitia, prudentia, fortitudine et temperantia; et de virtute contemplationis divinæ, quia istæ virtutes roborant animum adversus tentationes et vitia: ut sensus sit: « Ibunt de virtute in virtutem, » id est, de virtute actionis ad virtutem contemplationis, sive de virtutibus necessariis in via, ad virtutem quæ habebitur in patria, ubi non erit necessaria ista prudentia, cum nulla mala vitanda occurrunt; neque ista fortitudo, cum nullus instabit timor; neque ista temperantia, cum nulla erit frandanda libido.

8. DOMINE DEUS VIRTUTUM, EXAUDI ORATIONEM MEAM; AURIBUS PERCIPE, DEUS JACOB.

Revertitur ad gemitum suum, cupiens esse ex illis qui ascendunt ex convalle plorationum, et pergunt felici itinere in virtutem. « Domine Deus virtutum, » tu, qui fortissimus, et potentissimus, ac virtute plenissimus es, exaudi orationem meam, qua peto gratiam ambulandi de virtute in virtutem, et virtute corroborari in interiori homine. « Auribus percipe, Deus Jacob, » tu, inquam, qui es Deus fidelium tuorum, quorum pater est sanctus Jacob, exaudi orationem meam, qui unus sum ex populo tuo, ex filiis Jacob secundum spiritum.

9. PROTECTOR NOSTER ASPICE, DEUS; ET RESPICE IN FACIEM CHRISTI TUI.

Imploravit Dei auxilium, sumens argumenta ad impetrandum quod ipse potentissimus sit, et curam gerat populi sui: nunc eadem repetit aliis verbis, sed majori efficacia. Quod enim dixit, « Deus virtutum, » nunc dicit, « protector noster, » in hebraeo, clypeus noster, ubi ostendit Deum esse potentissimum ad protegendum populum suum, esse videlicet Deum quasi fortissimum clypeum populi sui. Ibi dixerat, « exaudi orationem; » hic dicit, « aspice, » quasi dicat: Non solum audi me, sed tu ipse vide, et considera pericula in quibus versor. Ibi dixerat, « auribus percipe, Deus Jacob; » hic dicit, « respice in faciem Christi tui, » id est, respice verum principem populi tui, Messiam videlicet, agnum sine macula, qui tollit peccata mundi, ac propter eum proleget nos. S. Augustinus exponit, « respice in faciem Christi tui, » id est, fac ut omnes respiciant in faciem Christi, agnoscent eum, credant in eum, obediant ei. Sed prior sensus est magis literalis, et magis communis. Neque obstat quod tempore Davidis nondum esset Verbum incarnatum, neque « mediator Dei et hominum homo Christus Jesus interpellare coepisset pro nobis, » I Timoth. ii. Merita enim Christi ab aeternitate fuerunt in conspectu Dei, unde dicitur in Apoc. xiii: « Agnus occisus ab origine mundi, » quoniam ab origine mundi Deus propter merita passionis Christi servavit, multa beneficia, præsertim spiritualia previsa suis concessit. « Qui benedixit nos, » inquit Apostolus ad Ephes. i, « omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem. »

10. QUIA MELIOR EST DIES UNA IN ATRIS TUIS, SUPER MILLIA.

11. ELEGI ABJECTUS ESSE IN DOMO DEI, MAGIS QUAM HABITARE IN TABERNACULIS PECCATORUM.

Ut ostendat sanctus peregrinus Dei, se non petivisse protectionem adversus temporalia mala: sed adversus tentationes et pericula spiritualia, quæ impediunt ascensum ad domum Dei, subjungit tantam esse celestis patriæ felicitatem, ut optabilis sit unum diem tantum ibi manere, quam mille diebus alibi: et melius sit in eo loco inter ultimos sedere, quam alibi inter primos: quæ due comparationes si serio cogitentur, magnam affectum in corde puro generare possunt. Illud: « quia, » reddi causam cur tanto affectu dixerit: « Protector noster, aspice, » etc., quasi dicat: Ideo cupio valde protectionem tuam in hac ascensione ad patriam, quæ nimis magna esset jactura, si ad patriam illam non pervenirem: melior est animi habitatio unus diei in atris illis caelestibus, quam mille, id est, innumerabilium dierum alibi. Sic exponit S. Augustinus in lib. iii De Liber. arbit. cap. ult. Tanta, inquit, est pulchritudo justitiæ, tanta jucunditas lucis aeternæ, hoc est, incommutabilis veritatis, atque sapientie, ut etiam non liceret amplius in ea ma-

nere, quam unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni hujus vite pleni deliciis, et circumfluentia temporalium honorum, recte meritoque contemnerentur: non enim falso, aut pravo affectu dictum est: « Quoniam melior est dies una in atris tuis super millia. » Idem tamen S. Augustinus et hoc loco, id est, in commentario hujus Psalmi, et in lib. citato *De Liber. arbit.*, scribit, per unam diem, intelligi posse diem eternitatis, quae una est, et eadem semper manens: per millia dierum, tempora volubilia et instabilia hujus vite, quae quantumvis multiplicentur, semper longe inferiora erunt die semper manentis eternitatis. Sed prior sensus est magis literalis, et magis coheret cum sequenti comparatione: « Elegi, inquit, abjectus esse in domo Dei mei, » id est, tanta est dignitas domus aeternae in caelis, ut malim ibi sedere ad januam cum ultimis, quam « habitare in tabernaculis peccatorum: » vox enim hebraica, quam noster Interpres vertit, *abjectus esse*, *הִסְתַּכְּתִּי*, quae proprie significat, *sedere ad januam more janitoris*: nam *כֶּסֶף* *limen* significat; et deducta est similitudo a janitoribus tabernaculi, qui erant infimi omnium ministrorum domus Dei, ut patet ex lib. I *Paral.* cap. IX. Recte autem vocat Propheta palatia hujus mundi, tabernacula peccatorum: tum quia in domo caelesti nulla inventur iniquitas, hic autem nemo est, qui non peccet; tum quia respectu domus caelestis, sancti veluti tentoria quaedam, quae facile mutantur, et fundamento carent: non enim haec est eadem vox, quae in principio Psalmi. Ibi enim vox hebraea proprie significat stabilem mansionem: hic autem est vox, quae proprie significat tabernacula, sive tentoria, quae transferuntur de loco ad locum.

12. QUIA MISERICORDIAM ET VERITATEM DILIGIT DEUS; GRATIAM ET GLORIAM DABIT DOMINUS.

Consolatur hoc versiculo et sequenti Propheta virum justum ascendentem in valle lacrymarum, atque ad patriam anhelantem; promittit enim illi a Deo gratiam et gloriam: gratiam per quam justificetur, et in justitia proficiat, dum de virtute in virtutem ascendit; et gloriam, per quam glorificetur, cum ad Sion montem pervenerit: ubi

PSALMUS LXXXIV.

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — 1. *In finem, filius Core, Psalmus.*

2. Benedixisti, Domine, terram tuam: avertisti captivitatem Jacob.

3. Remisisti iniquitatem plebis tuae, operuisti omnia peccata eorum.

4. Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tuae.

Deus deorum, non jam per fidem, sed per speciem se videndum prebebit. Probat autem gratiam et gloriam dandam a Deo justis hominibus, quia misericordiam et veritatem diligit Deus. « Quia enim misericordiam diligit, miserabitur, » et miserando gratiam dabit; quia « veritatem, » id est justitiam, « diligit, » reddet fideliter quod promissis diligentibus se, ut S. Jacobus scribit cap. I. li. *hebr.* pro his verbis, *misericordiam et veritatem. Diligit Deus*, habetur, *sol et scutum Dominus Deus*; et quidem probabile est Septuaginta Interpretes, pro voce *שֶׁמֶט*, quae *solem* significat, legisse *שֶׁמֶן*, quae significat *oleum*. Sic etiam pro voce *יְדוּת*, quae significat *Dominum*, probabile est eos legisse *יְדוּת יַעֲקֹב*, quae significat *diliget*. Denique probabile est eos per *oleum* et *scutum* intellexisse misericordiam et veritatem: quia *oleum misericordiam* significare solet, et de veritate scriptum est in *Psalm.* xc. « Scuto circumdabit te veritas ejus. » Tamen si quis contendat, omnino esse legendum in hebraeo: *Quia sol et scutum Dominus Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus*, idem sensus erit: nimirum, quia Dominus Deus sol et scutum est, ut scutum dabit gratiam protectionis in via, ut sol dabit gloriam manifestae visionis in patria.

13. NON PRIVABIT BONIS EOS, QUI AMBULANT IN INNOCENTIA: DOMINE VIRTUTUM, BEATUS HOMO QUI SPERAT IN TE.

Confirmat quod dixit, et restringit promissionem gratiae et gloriae ad eos qui ambulant in innocentia, quasi dicat: Deus misericors, et justus, non privabit bonis gratiae et gloriae, quae sola sunt vere et absolute bona, eos qui semel justificati ambulant in innocentia, perseverantes et proficientes in fide, spe, et charitate. Alioqui enim, si retrocedant, et ambulent in iniquitate, a gratia excident, et pro gloria confusionem accipient. Concludit Psalmum conversus ad Deum: « Domine, inquit, virtutum, » id est, exercituum, « beatus » erit, qui in te confidet, confidentia vera ac solida, quam fides vera et conscientia bona gignere solent.

Placatus es, Domine, terrae tuae: reduxisti captivitatem Jacob.

Dimisisti iniquitatem populo tuo: operuisti omnes iniquitates eorum. SEMPER.

Continuisti omnem indignationem tuam: conversus es ab ira furoris tui.

5. Convertite nos, Deus salutaris noster, et avertite iram tuam a nobis.

6. Numquid in aeternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam a generatione in generationem?

7. Deus, tu conversus vivificabis nos, et plebs tua letabitur in te.

8. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam: et salutare tuum da nobis.

9. Audiam quia loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam,

Et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor.

10. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.

11. Misericordia et veritas obviaverunt sibi: justitia et pax osculatae sunt.

12. Veritas de terra orta est, et justitia de caelo prospexit.

13. Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.

14. Justitia ante eum ambulabit, et ponet in via gressus suos.

Convertite nos, Deus Jesus [*h. salutaris*] noster, et solve iram tuam adversum nos.

Noli in aeternum irasci nobis: extendens iram tuam in generationem [al. a generatione, etc.] et generationem.

Nonne tu revertens vivificabis nos, et populus tuus letabitur in te?

Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis.

Audiam quid loquatur Deus Dominus, loquetur enim pacem ad populum suum et ad sanctos suos, ut non convertantur ad stultitiam.

Verumtamen prope est his qui timent eum salutare ejus, ut habitet gloria in terra nostra.

Misericordia et veritas occurrerunt: justitia et pax osculatae sunt.

Veritas de terra orta est, et justitia de caelo prospexit.

Sed et Dominus dabit bonum, et terra nostra dabit germen suum,

Justitia ante eum ibit, et ponet in via gressus suos.

Argumentum. — Gratulatur Jova, quod populum de exilio reduxerit, petique ab eo pacem adeo tranquillam et imperturbatam, ut pristinae irae Dei nullae reliquiae supersint (vers. 2-8); postremo firmiter se exaudium iri sperat, et de spe illa sua, tanquam de re certissima, magnifice loquitur, dum quae ad statum felicem reipublicae pertinent, figuris pulchris et suavibus describit (vers. 9-14). Carmen ad illud tempus referendum, quod reditum ex Babilonico exilio proxime est consequutum. Ita Rosenmullerus. Alii tamen praecipue sunt pro reditu Israelitarum in captivitatem a Salmanasare et Sennacheribo abductorum. Strophae duae.

1. Praecentori, Coraitarum carmen.

2. Propitius fuisti (olim), Jova, terrae tuae, reduxisti captivitatem (captivos) Jacobi (populi).

3. Abstulisti culpam populi tui, operuisti omnia peccata eorum.

4. Cessare fecisti (propr. *collegisti*) omnem furorem tuum, reduxisti eor (vel *vultum*) ab ardore irae tuae:

5. Ita nunc quoque revertite ad nos, Deus salutis nostrae, et frango (aufer) iram tuam nobiseum (erga nos).

6. Num in aeternum irasceris nobis, protrahes iram tuam in omnes aetates?

7. Nonne iterum vitae reddes nos, ita ut populus tuus letetur de te?

8. Fac ut videamus, Jova, gratiam tuam, et salutem tuam da nobis.

9. Audiam, quid loquatur Deus Jova: utique loquitur pacem (promittit salutem) populo suo et piis suis; at non redeant ad stultitiam (peccata).